

Ministero dell'istruzione e del merito

DRŽAVNI IZPIT OB ZAKLJUČKU DRUGEGA CIKLUSA
NALOGA IZ SLOVENŠČINE

Izberi eno izmed predlaganih nalog!

TIPOLOGIJA A – ANALIZA SLOVENSKEGA LITERARNEGA BESEDILA

NALOGA A1

Josip Murn: *Vlahi*. Zbirka Pesmi in romance. Ljubljana: izd. L. Schwentner, 1903. 67.

Z mehovi pod pasho gredo,
v dolgih plaščih suknenih gredo,
k tlom sklonjeno glavó,
vsi imajo visoko telo
in držijo se žalostno,
da nikoli takó.

S piščalmi na ustnih gredo,
v klobukih širokih gredo
in zdaj z desno roko
in zdaj z levo roko
piščali prebirajo žalostno,
da nikoli takó.

Z mehovi pod pasho gredo,
v dolgih plaščih suknenih gredo
pa v klobukih širokih gredo —
in naprej gredo in nazaj gredo
in zapiskajo še v slovo,
da nikoli takó!

Josip Murn (1879–1901) spada med četverico slovenske moderne. Če so za njegovega sodobnika Dragotina Ketteja značilne predvsem erotične (ljubezenske pesmi), je Murn zelo povezan z naravo. Oba sta se zapisala impresionizmu. Pesem **Vlahi** je nastala v času, ko je bil pesnik v Vipavski dolini in opazoval skupino ljudi iz Čičarije.

Razumevanje in analiza

1. Napiši kratko obnovo pesmi *Vlahi* ter uokviri Murnovo življenje in delo v širši kontekst slovenske književnosti s posebnim poudarkom na obdobju moderne.
2. S katerimi literarnimi sredstvi pesnik dosega nezamenljiv zvočni učinek, ki ga pesem daje? Katere retorične figure je v pesmi še mogoče zaslediti?
3. S kom lahko v sedanjem času primerjamo tedanje Vlahe? Kdo išče srečo daleč od doma? Navedi kak konkreten primer.
4. Josip Murn spada med množico pesnikov in pisateljev, ki so umrli mladi. Koga od njih še poznaš? Lahko dejstvo, da je umetnik izgubil življenje v mladih letih, vpliva na recepcijo njegovega dela? Utemelji.

Interpretacija

Predstavi lastno interpretacijo pesmi in jo umesti v širši okvir slovenske moderne. Pri tem izhahaj iz svojega znanja in morebitnih drugih literarnih besedil, s katerimi si se srečal/-a v času svojega dosedanjega šolanja. Lahko odtujenost, ki se izraža v Murnovi poetiki, povežemo tudi z današnjim časom? Če da, kako?

Ministero dell'istruzione e del merito

NALOGA A2

Slavko Grum: *Dogodek v mestu Gogi*. Ljubljana: 1968 Mladinska knjiga. 50-51.

Ljudje v gruči so zelo hvaležni ter se režijo nad Prelihovo revščino.

TARBULA: Gospa Tereza, samo nekaj lesa se je vnelo, če še ne veste.

TEREZA (*je podprla Preliha, ki ga z Juto vodita domov*): No, vidite, Hana, zdelo se mi je, da ne bo nič. Le pojdiva nazaj, čemu bi lezli tako navkreber za prazen nič.

HANA (*vpriša navzoče*): Ne gori več?

TARBULA: Nekaj desak in kup slame, to je bilo vse. (*Z globokih vzdihom.*) Pri nas se nikdar nič ne zgodi!

AFRA: Nikdar nobenega dogodka!

HANA (*se ne smeje*): Pač, pač, in vendar se je zgodilo: umorjen je bil nekdo to noč!

Občinstvo se smeje, ker se gospodična izvoli norčevati iz Preliha.

KONRAD: Nesimo ga na pokopališče!

Smeh.

Čez trg slikar, ves zasopel in upehan je prevzel glavni aranžma požara. Postaja pred okni, nastavlja pred usta dlani kot trobento in navdušen kriči: „Trara–trara — gori! Gori! Meščani, rešite svoje imetje!“ Teka iz ene ulice v drugo: „Gori! Dogodek! Trara–trara!“

SLIKAR (*pride do gruče*): Gori! Bežite in rešite svoje!

AFRA: Pijanec še ne ve, da ni nič!

KONRAD: Mojster, mojster, saj so že pogasili! Saj ni hotelo goreti! Pojdite k „Zadnjemu grošu“, sedaj so tam!

SLIKAR: Molči, brezbožnik, ne posegaj s svojim lažnim gobcem v božjo usodnost, ki je naklonila nevrednemu mestu dogodek! Gori! Gori! Ves Breg je že v ognju!

KONRAD: Ta hudič bi utegnil zažgati še sam! Zlodeju bi prisodil, da ga ogenj še veseli!

SLIKAR (*z nagnjeno glavo in revnimi, zapuščenimi rokami*): Morebiti se bo zdaj zaživel kako drugače, morebiti nastopi kaj drugega – novo, svetlonovo življenje!

/.../

GAPIT (*dvigne čašo*): Pijva, pijva, na novo, svetlo novo življenje!

HALUCINIRANI GLAS (*kakor iz radijskega zvočnika*): Haha — haha — pijva, pijva na novo, svetlonovo življenje! Slizanje, najnovejša iznajdba, izsesavanje misli — antenor, val C 42!

GAPIT (*kot bi ga bil oplazil z bičem, se prihuli k mizi, potem okrene obličje — v belo grozo spačeno obličje*): Sedaj tudi že tu — povsod so!

PRELIH (*stoječ pred Hano*): Prvega ženska ne pozabi nikoli!

HANA (*brezmočno otepa z rokami po zraku*).

Po cesti od trga pride umrli naddavkar, gre prav do rampe, se zbegano razgleda krog sebe, se okrene, odkolovrati nemo nazaj proti mestu.

Slavko Grum (1901–1949) velja za prvega pomembnega slovenskega dramatika po Ivanu Cankarju. Po poklicu je bil zdravnik psihiater in zato vsakodnevno v stiku z duševnimi bolniki. Njegova drama **Dogodek v mestu Gogi** je bila napisana leta 1929. V njej nastopajo pokvečene človeške figure, ki niso pripravljene ničesar storiti, ampak le čakajo na neznan dogodek, ki naj spremeni neznosno in moreče stanje. Gledališka igra velja za psihoanalitično. Odlomek je vzet z njenega konca.

Razumevanje in analiza

1. Pozorno preberi odlomek in ga na kratko povzemi. Navedi, iz katerih besedilnih elementov lahko razumemo, da gre v primeru *Dogodek v mestu Gogi* za dramo oz. gledališko igro.
2. Psihoanalizo oz. Freudov nauk, ki ga je dunajski zdravnik objavil tik pred koncem 19. stoletja, je v svoja literarna besedila „vpel“ marsikdo, kot na primer Ivan Cankar. Bi lahko Grumovo dramo primerjali s Cankarjevo črtico *Gospod stotnik*? Kako oz. zakaj ne?
3. Kako lahko Tarbulin in Afrin pogovor o tem, da se v mestu nikoli nič ne zgodi, povežemo z naslovom drame? Utemelji.
4. Na kaj namiguje Prelihova zadnja replika, da prvega ženska ne pozabi nikoli? Na kaj pa Hanina reakcija, ko brezmočno otepa z rokami po zraku?

Ministero dell'istruzione e del merito

Interpretacija

Tematiko, ki jo obravnava odlomek, poveži z avtorjem in njegovim časom, nato pa Grumovo delo umesti v širši okvir slovenske dramatike. Pri tem izhajaj iz svojega znanja (tematiko lahko povežeš tudi z razvojem dojemanja duševne bolezni od tedaj do danes) in morebitnih drugih literarnih besedil, s katerimi si se srečal/-a v teku svojega sedanjega študija.

TIPOLOGIJA B – ANALIZA IN TVORBA RAZPRAVLJALNEGA BESEDILA

NALOGA B1

Marta Verginella: *Fašistični pohod, ustanovni mit režima. Primorski dnevnik sobota, 29. oktobra 2022. 11.*

Benito Mussolini je na prvih povojnih volitvah 16. novembra 1919 prejel v Milanu 5.000 glasov od skupno oddanih 268.000. Poraz novinarja, nekdanjega socialista in vojnega agitatorja ter ustanovitelja fašistične stranke je bil takrat predmet vsesplošnega posmeha. Leto in pol kasneje, ko nobena večja stranka ni bila pripravljena podpreti njegove kandidature, mu je uspela izvolitev v dveh volilnih okrožjih, in sicer v Milanu in Bologni. Kaj je botrovalo k obratu in kako to, da je 29. oktobra 1922 stopil na nočni hitri vlak, ki ga je z milanske železniške postaje popeljal v Rim? Naslednji dan mu je namreč kralj Viktor Emanuel III. podelil mandat za sestavo nove vlade. Še dan prej, medtem ko so njegovi pajdaši korakali proti Rimu, je na straneh glasila *Il Popolo d'Italia* rohnel proti neumnemu in bebavemu političnemu razredu. /.../

Uspeh in hitrost fašističnega vzpona lahko danes bolje razumemo, če ga zaobjamemo v njegovi celoti, v prepletu dogajanj med periferijo in centrom, med regionalnimi specifičnostmi in krovnim delom italijanskega političnega telesa. Tako kot vsaka politična oblast, in še posebej totalitarna, je tudi fašistična potrebovala mit, ki se je oblikoval okrog realnega dogodka, fašističnega pohoda na Rim. Slednji je postal zmagovit le v luči Mussolinijevega mandatarstva in poraza liberalne države ter njenih konzervativnih predstavnikov, ki niso doumeli novosti fašističnega gibanja in zaznali njegove brutalne volje do moči. S prepoznavanjem in razumevanjem fašizma je imelo sicer težave tudi slovensko politično vodstvo, še posebej liberalno. Zaupalo je v moč zakona, misleč, da bo legalnost obvarovala slovensko družbeno organiziranost pred uničenjem, ki so ga na vzhodni italijanski meji napovedovale škvadristične tolpe že pred samim pohodom na Rim.

Razumevanje in analiza

Na predlagana vprašanja lahko odgovoriš po točkah ali v enotnem besedilu.

1. Sintetično izpostavi jedro avtoričine teze glede vzpona fašizma.
2. Kako si lahko razlagamo podelitev mandata za sestavo vlade Mussoliniju s strani Viktorja Emanuela III. – kot neuspeh liberalne države, kot državni udar ali kot kraljevo samovoljno odločitev? Utemelji.
3. Nad katero preteklostjo se je navdihoval fašistični mit in v kakšnih oblikah se je konkretno izražal?
4. Kdaj in katere slovenske organizacije so se v ilegali zoperstavile fašizmu ob »vzhodni italijanski meji«, kjer je fašizem zelo zgodaj pokazal svoj nasilni obraz še pred pohodom na Rim?

Tvorba besedila

Začetek in zaključek prispevka tržaške zgodovinarke Marte Verginella obravnava klasično temo o definiciji fašizma. Oblikuj besedilo, v katerem razmisliš o »prilagodljivi naravi« fašizma, ki je izhajala iz nedoslednih teoretičnih stališč in o njegovem ravnanju na Primorskem. Svoje mnenje utemelji s svojim zgodovinskim znanjem, izkušnjami in prebranimi literarnimi ali zgodovinskimi deli. Izraženo stališče in argumentiranje naj bosta povezana v koherentno celoto.

Ministero dell'istruzione e del merito

NALOGA B2

Bogomir Kovač¹: *Militarizacija EU. / Mladina 51 / 20. december 2024. 36.*

Človeška civilizacija je na pomembnem razpotju, ogrožajo jo vedno usodnejše ekološke degradacije in naraščajoči vojni spopadi. Milijoni ljudi občutijo katastrofalne posledice podnebnih sprememb in naraščajočih vojaških konfliktov. Ta svet obvladuje globalna mreža militantnih političnih in poslovnih elit. Naraščajoče oboroževanje in financiranje vojn pomenita prerazdelitev virov na račun obvladovanja ekoloških sprememb in socialne pravičnosti. Zgodovinska mehanika dolgoročnih politično-ekonomskih in vojaških ciklov se namreč nevarno izteka prav v tem obdobju 21. stoletja. Tehnološko in vojaško lahko z nekaj norimi potezami političnih odločevalcev uničimo planet in našo civilizacijo. Naša varnost je lahko samo kolektivna in globalna, zato je demilitarizacija ključna strateška usmeritev držav. Zmanjšanje vojaških izdatkov in globalna razorožitev sta prva miroljubna koraka k ohranjanju trajnostnega razvoja. Nova agenda za mir ni utopična vizija Združenih narodov, temveč eksistenčna nuja preživetja naše civilizacije. /.../

Vojne, pravi stari Clausewitz, so zgolj drugačno politično sredstvo. Industrijska družba moderne dobe je vojne zgolj industrializirala, množična proizvodnja blaga producira zgolj množično potrošnjo smrti. Druga svetovna vojna je to ultimativno povezanost vojaških sredstev in političnih ciljev zgolj relativizirala. Uporaba jedrskega orožja prinaša politično uničenje sveta. Zato tu ne velja stara antična nakana, da želeni mir zagotavlja pripravljenost na vojno. Mir kot božje kraljestvo, uči tako krščanstvo kot islam, zagotavlja na Zemlji zgolj zmaga nad nevernimi sovražniki. Ta večni militantni temelj miru je tudi sedanja politična agenda. /.../

Razumevanje in analiza

Na predlagana vprašanja lahko odgovoriš po točkah ali v enotnem besedilu.

1. S pomočjo kratke sinteze besedila s svojimi besedami pojasni, kako so po mnenju avtorja tudi vojni spopadi povezani z »ekološko degradacijo«.
2. V kakšnem odnosu je industrijska proizvodnja z vojno?
3. V svetu smo za oboroževanje leta 2024 porabili več kot 2400 milijard dolarjev, za mirovne sile pa 49,6 milijarde, ugotavlja Kovač v nadaljevanju. V kolikšni meri je naša prihodnost odvisna od razporejanja finančnih virov?
4. Je po avtorjevem mnenju vloga mednarodnih organizacij (npr. OZN) učinkovita pri prizadevanjih za globalni mir?

Tvorba besedila

Tudi v nadaljevanju članka Bogomir Kovač trdi, da sta poleg ekološke degradacije oboroževanje in stopnjevanje vojn največji grožnji človeštvu, svoja izvajanja pa utemeljuje predvsem na gospodarskih in tehnoloških spremembah. Oblikuj besedilo, v katerem se opredeliš do Kovačevih pesimističnih tez. Izražene misli naj bodo utemeljene in smiselno povezane.

¹ redni profesor na Ekonomski fakulteti v Ljubljani in znani slovenski ekonomist. Piše politično ekonomske komentarje za časnike *Delo*, *Mladina* in *Finance*.

Ministero dell'istruzione e del merito

NALOGA B3

Zoran Kus²: *Prihodnost je danes.* / Mladina 03 / 17. januar 2025. 48.

Svetovno znani futurolog in izumitelj Ray Kurzweil je že pred 20 leti napovedal eksponentni in prelomni razvoj umetne inteligence. Po njegovih napovedih naj bi ta do leta 2030 dosegla raven, ko niti temeljite analize in preizkusi ne bodo več zmožni razločiti med človekom in računalnikom. Predvidel je, da naj bi do leta 2045 dosegli trenutek, ko bo umetna inteligenca s kvalitativnim preskokom prešla v »splošno umetno inteligenco«. Ta naj bi pripeljala do nastanka »umetne superinteligence«, ki naj bi znatno preseгла kolektivno inteligenco človeštva, saj naj bi bila sposobna samostojno izboljševati lastne zmogljivosti in sprejemati kompleksne odločitve. Preskok na raven umetne superinteligence naj bi sprožil korenite in nepovratne spremembe na svetovni ravni – v vseh sistemih človeške družbe in v sami opredelitvi človeške narave.

Prelomni razvoj umetne inteligence in revolucionarni napredek glavnih zelenih tehnologij – kot so obnovljivi viri energije, hranilniki in energetski prenosniki, na primer zeleni vodik – sta med seboj tesno prepletena in soodvisna procesa. Ta preplet bo v prihodnjih desetletjih bistveno preoblikoval svet, kot ga poznamo danes, ter postopoma prevzel osrednjo vlogo v svetovnem tehnološkem in družbenem razvoju. Čaka nas obdobje hitrih, temeljnih in težko predvidljivih sprememb, ki bodo prinesle neizmerne priložnosti za napredek, hkrati pa tudi tveganja, zaradi katerih bosta nujna premišljeno upravljanje in zlasti nadzor.

/.../

Eksponentni razvoj obnovljivih virov energije, hranilnikov in prenosnikov energije, podprt z informacijsko tehnologijo, digitalizacijo, robotizacijo in umetno inteligenco, naznanja novo energetsko revolucijo. Ta prebojni koncept, znan kot »energetski internet«, bo prihodnji globalni elektroenergetski sistem, ki temelji na popolni digitalizaciji in optimizaciji obnovljivih virov energije, hranilnikov in elektroenergetskega omrežja z umetno inteligenco. V tem vizionarskem sistemu umetna inteligenca in digitalizacija ne le vodita, temveč tudi usklajujeta proizvodnjo, shranjevanje in distribucijo energije. Rezultat je globalno dostopna, zanesljiva, cenovno najugodnejša in varna oskrba z energijo iz obnovljivih virov, ki je na voljo v dovolj velikih količinah in dosega ne le urbana središča, ampak tudi najodročnejše vasi sveta.

Razumevanje in analiza

Na predlagana vprašanja lahko odgovoriš po točkah ali v enotnem besedilu.

1. Sintetično izpostavi napoved glede tehnološkega preboja, ki se ti zdi najbolj vreden pozornosti v prihodnjih letih.
2. Kako naj bi umetna inteligenca sprejemala samostojne odločitve, ko pa deluje na osnovi informacij, ki jih vnaša človek?
3. Katere obnovljive energetske vire bo mogoče z razvojem umetne inteligence najbolje izkoristiti/ovrednotiti? Utemelji.
4. Kakšna je ali naj bi bila razlika med umetno in človeško inteligenco?

Tvorba besedila

Oblikuj besedilo, v katerem argumentiraš ključno vprašanje, ali bo v prihodnosti umetno inteligenco mogoče uskladiti s človekovimi pričakovanji in vrednotami, ne da bi nad tehnološkim napredkom bistveno povečali nadzor ali ga v določenih primerih kar prepovedali. Obenem poznamo več primerov, v katerih je tehnološka inovacija še poglobila obstoječe neenakosti med bolj ali manj razvitimi deli sveta in razkorak med ljudstvom ter peščico mogotcev. Na osnovi lastnega znanja in zanimanj v besedilo vključi razmišljanje o pozitivnih in manj pozitivnih posledicah sodobne znanosti in tehnologije, korenitem preoblikovanju družbe in mogočem krčenju delovnih mest. Izražene misli naj bodo utemeljene in smiselno povezane.

² nekdanji državni sekretar za okolje in prostor, poznavalec podnebne in trajnostne krize.

Ministero dell'istruzione e del merito

TIPOLOGIJA C – KRITIČNO POJASNJEVALNO RAZMIŠLJANJE O AKTUALNI TEMI

NALOGA C1

Aleksandra Kornhauser Frazer³: *Poti in srečanja*. Ljubljana: Modrijan, 2019. 288–289.

Komisija⁴ je obravnavala vrednote, zlasti mir, svobodo, ustvarjalnost, odgovornost, solidarnost. V svojih predlogih za akcije je predvidela načine za uresničevanje teh vrednot.

Zapletlo pa se je pri toleranci. Po vsem svetu, zlasti pa v razviti Evropi, je bilo kar nekaj družboslovnih znanstvenikov in uglednih politikov, med njimi so bili tudi člani naše komisije, ki so prisegali na vzgojo za toleranco in bili ponosni nanjo – in na svoja stališča. Zato so se tudi v komisiji zdrznili, ko sem trdila, da je toleranca veliko premalo, saj že sama v sebi nosi netoleranco.

To sem poskušala razložiti. Toleranca pomeni strpnost. Torej sem tolerantna, ker kljub temu da sem bolj razgledana, bogatejša, razvitejša ... nasploh boljša, dobrovoljno prenašam tebe, ki si ... ki si ... – no, drugačen. Ko so me vprašali, zakaj s svojim mnenjem tako samozavestno izzivam, sem jim odgovorila: Zato, ker imam najboljšo možno učiteljico – naravo. Vzgoja za toleranco je samo pol poti k vzgoji za spoštovanje raznolikosti. In raznolikost je zakon narave. Našo toleranco, strpnost moramo zamenjati s spoštovanjem drugačnosti, različnost moramo sprejemati kot obet in bogastvo.

Po vrsti kar razgretih razprav je komisija moje mnenje sprejela. /.../

S sklepom komisije, da je dosedanje razumevanje tolerance preozko ter da ga moramo razširiti v vzgojo za spoštovanje različnih kultur in jih sprejemati kot svetovno bogastvo, sem bila seveda zelo zadovoljna. Še posebej, ker je to vodilo do napotkov za učenje zgodovine, pri katerem naj bi sodelovali tudi filozofi, saj gre navsezadnje za veliko več kot za sprejemanje drugačnega posameznika – gre za gradnjo temeljev demokracije.

V zgornjem odlomku humanistka, svetovljanka in znanstvenica Aleksandra Kornhauser Frazer (1926–2020) opisuje, kako je mednarodno komisijo prepričala, da je sprejela njeno pojmovanje tolerance, ki ni le pasivna strpnost do drugačnosti, ampak se mora vzgoja za toleranco dopolniti z vzgojo za spoštovanje in sprejemanje drugačnosti. Oboje je eden od temeljev sodobne družbe, ki jo označujeta multikulturalnost in demokracija.

Na osnovi svojega znanja in osebnih izkušenj premisli, ali drži, da moramo za sobivanje v multikulturni družbi imeti spoštovanje drugačnosti za vrednoto, obet in bogastvo. Utemelji svoj odgovor. V svoje razmišljanje lahko vključiš tudi pomenljive dogodke iz našega časa. Lahko ga razdeliš na odstavke s smiselno izbranimi mednaslovi. Besedilu daj skupen naslov, ki bo na sintetičen način povzel njegovo vsebino.

NALOGA C2

Egon Pelikan: *Tone Kraj in prostor meje*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2016. 7-9.

V zadnjih desetletjih se v raziskavah kulturne krajine vse pogosteje srečujemo z različnimi uporabami pojma »obrat«, predvsem s »kulturnim obratom« (*cultural turn*) in s »prostorskim obratom« (*spatial turn*)⁵. Preprosto povedano, gre za usmeritev v »branje« zgodovinskih palimpsestov pokrajini s pomočjo arheologije, zgodovine in kulturne zgodovine, geografije, urbanizma ali arhitekture. T. i. kulturni obrat skuša med drugim odgovoriti na vprašanje, od kod in zakaj točno se določen skupek značilnih znakov kulturne krajine pojavlja na točno določenem prostoru. Odgovor lahko iščemo v atavističnem istovetenju človeka s prostorom, ki je bilo najprej ozemeljsko – človek je začrtal meje svojega bivališča. Z obrambo teh mej sta povezani njegova suverenost in suverenost skupine, ki ji pripada. Med te kategorije spada tudi t. i. pokrajinska nacionalna

³ Aleksandra Kornhauser Frazer (1926–2020) je bila v Ljubljani dekanja Pedagoške akademije, profesorica na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo, dekanja Mednarodne podiplomske šole Jožefa Stefana in predavateljica na številnih tujih univerzah. Kot svetovalka in sodelavka generalnega direktorja Unesca, Svetovne banke in programa Združenih narodov za razvoj je delovala v vsaj 50 državah na vseh celinah. Aktivna je bila na številnih področjih znanosti in povezovanja le-te z industrijo in informatiko.

⁴ Mednarodna komisija za izobraževanje v 21. stoletju je kot organ Združenih narodov povezala 15 vodilnih osebnosti iz sveta znanosti in izobraževanja z vseh kontinentov za snovanje nove vizije in širšega pomena izobraževanja za razvoj sodobne družbe.

⁵ V sodobnih raziskavah se prostor ne obravnava več samo kot ozadje dogajanja, temveč kot dejavnik, ki oblikuje zgodovino, kulturo in identiteto.

Ministero dell'istruzione e del merito

identiteta ali nacionalna semiotika⁶, ki se praviloma »bere za nazaj«, daje pomen, potencira in usmerja obstoječe narodne simbole v sedanost in prihodnost (tako npr. »slovensko nacionalno krajino« predstavljajo kozolci, grički s cerkvico itd.). /.../ V 20. stoletju so se v Srednji Evropi dogajali radikalni nacionalno-ideološki posegi v urbani prostor, ki jih je vodila načrtna uporaba semiotike domnevnih »nacionalnih bistev« ali drugih ideoloških prvin različnih identitet. Na podlagi tega nastaja poseben fenomen *fantomskih meja*: te so zarisane na obrobju prostorov, ki jim je pripisana določena nacionalna ali druga ideološka identiteta in praviloma niso v sozvočju z današnjimi političnimi mejami. Tako lahko razumemo urbano krajino kot prostor, ki »govori«. /.../ Tak fenomen »ideološke markacije prostora«⁷ na nacionalnem obrobju lahko vidimo v slovensko-italijanskem obmejnem prostoru na primeru monumentalnih stenskih poslikav slikarja, kiparja, grafika, ilustratorja in stavbenika, skratka, vsestranskega likovnega ustvarjalca, ekspresionista Toneta Kralja (1900-1975).

V prostoru nekdanje Julijske krajine iz markacij pokrajine razbiramo palimpsest ideoloških govoric, ki ga je ustvarila zgodovina mejnega prostora (npr. stavbno dediščino iz obdobja habsburške vladavine, zgradbe in spomenike značilne avstro-ogrske arhitekture *fin de siècle*, krajev spomina iz časa fašizma, povojne antifašistične spomenike, socrealistično arhitekturo itd.). /.../

V času med obema vojnama je v prostoru onstran tedanje rapalske meje ena od značilnih, prepoznavnih »govoric« prostora tudi slovenska nacionalna markacija, kot jo je s poslikavami cerkva ustvaril slikar Tone Kralj v sodelovanju s Tajno krščanskosocialno organizacijo, tj. s primorsko duhovščino in krščanskosocialnim gibanjem. Tako sistematično cerkveno-slikarsko »pokritje« etnično izpostavljenega obmejnega prostora spaja katolicizem in nacionalno idejo v antifašizem. Njegovo »označevanje prostora« kot zarisovanje prostora, kot »topografijo«, lahko danes analiziramo tudi kot primer aktualnega pojma t. i. »prostorskega obrata«. V okviru pojmovanja »prostorskega obrata« sta prostor in njegovo označevanje vir zgodovinske pripovedi – izhodišče za raziskavo zgodovine prostora je uporaba znakov v prostoru: govorica, ki jo je mogoče »brati«. Takšna govorica definira neki prostor in ne obratno. Prostor torej ustvarja »besedilo«, ki vključuje konvencionalne simbolne znake, njihov pomen pa gledalec vsaj delno pozna že od prej. Tako dojema prostor v smislu, kot ga ustvarjajo ti znaki. Ko gre za simbolne znake narodne identitete, gledalec dojema prostor kot nacionalni prostor. V našem primeru te konvencionalne simbolne znake vključujejo Kraljeve slike: vizualne podobe. Takšno likovno govorico slikarja Toneta Kralja so v času, ko je nastajala, lahko brali oz. razbirali tudi nepismeni ali, v specifičnem položaju Slovencev v Julijski krajini pod fašizmom, na nepismenost obsojeni. /.../

Umetnost ni le sredstvo estetskega izraza, temveč pogosto odraža zgodovinske, družbene in politične razmere ter vpliva na dojetje prostora. Egon Pelikan v izbranem odlomku razmišlja, kako umetniška dela Toneta Kralja presegajo zgolj umetniško vrednost in postanejo del širše zgodovinske pripovedi.

V obliki besedila razvij razmišljanje o vlogi umetnosti pri oblikovanju pomenov prostora ter o vlogi umetnika pri obravnavi ideoloških in družbenih vprašanj. Razmisli, kako umetniki skozi svoje delo vplivajo na družbo, kakšno moč ima vizualno izražanje pri zaznamovanju prostora in kako se simboli povezujejo s kolektivnim spominom. Če želiš, lahko v svojem razmisleku upoštevaš tudi simbolne znake narodne identitete in njihovo vlogo v umetnosti ter prostoru. Lahko pa razmisliš tudi o sodobnih oblikah vizualnega sporočanja – na primer o grafitih kot kodiranem jeziku, ki pogosto nosi družbeno kritično sporočilo.

Svoje razmišljanje smiselno strukturiraj, razdeli ga na odstavke, izberi primeren naslov, ki povzema njegovo bistvo, in poskrbi za jasno argumentacijo.

Za nalogo ima kandidat/-ka največ 6 ur.

Dovoljena je uporaba slovarja in pravopisa.

Dovoljena je uporaba dvojezičnega slovarja (slovenščina — jezik države dijakovega izvora), in sicer za kandidate/-ke, katerih materni jezik ni italijanščina ali slovenščina.

Nihče ne sme zapustiti šolskega poslopja pred iztekom 3 ur od vročitve naloge.

⁶ Določeni simboli (npr. arhitektura, freske, spomeniki) v prostoru poudarjajo nacionalno pripadnost in kulturno identiteto.

⁷ Umetniške in arhitekturne intervencije lahko označijo prostor in mu dajo določen pomen (npr. nacionalni, verski ali politični simboli v javnem prostoru).